

Pałac Blacherneński w Konstantynopolu

▲ Wnętrze pałacu Tekfur Sarayı (wg Barth, op. cit.; repr. M. Dąbski)

Zachodni krzyżowcy, którzy w kwietniu 1204 roku wkroczyli do Konstantynopola, oszłamieni byli bogactwem bizantyńskiej stolicy. Ogromne wrażenie zrobiły na nich bogate kościoły, z najpiękniejszym wśród nich kościołem Mądrości Bożej, liczne i bogato zdobione pałace oraz wspaniałe pomniki upiększające reprezentacyjne budowle stolicy. Uczestnik wyprawy, rycerz francuski Robert de Clari, w słowach pełnych zachwytu opisuje pałac cesarski w Blachernai, liczący „dwie lub trzy setki komnat”, z których każda – jak twierdził – wyłożona była złotą mozaiką. Największe wrażenie na Robercie robiły jednak bogactwa zagrabione w pałacu Blacherneńskim przez zachodnich rycerzy – korony cesarskie, złote sprzęty, jedwabne tkaniny przetykane złotem, bogate cesarskie szaty i drogocenne kamienie. Do dzisiaj w muze-

ach i skarbcach wielu kościołów na Zachodzie znajdują się bezcenne przedmioty zagrabione wówczas w Bizancjum.

Pałac zwany Blacherneńskim był jedną z wielu cesarskich rezydencji i znajdował się w pobliżu północnego krańca murów obronnych Konstantynopola, niedaleko Złotego Rogu. Pierwsze zabudowania pałacowe w tym miejscu były dziełem cesarza Anastazjusza (491–518). Początkowo pałac ten zamieszkiwany był przez cesarza i jego rodzinę, przy okazji wizyt w znajdującej się nieopodal świątyni Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny, gdzie znajdowało się święte źródło, obdarzone – jak wierzono – cudowną mocą. Do dzisiaj w miejscu źródła wznosi się tylko niewielki kościółek grecki, bowiem dawny kościół Blacherneński doszczętnie spłonął w ostatnich latach istnienia Bizancjum. Uroczyscie celebrowa-

no tutaj święto Oczyszczenia Marii Panny, i wtedy to właśnie (2 lutego) cesarz wraz z małżonką udawali się w malowniczej procesji do kościoła Blacherneńskiego. Po nabożeństwie, zgodnie z obowiązującym zwyczajem, cesarz wydawał uroczyste przyjęcie dla najwyższych dostojników uczestniczących w świętych obrzędach. W kościele Blacherneńskim przechowywano też najświętszą z relikwii miasta, szaty Najświętszej Marii Panny, uchodzące w oczach ówczesnych za niezawodne palladium strzegące miasta przed wrogami. Przechowywany w kościele omofor (odpowiednik palliusza) z wizerunkiem Matki Bożej, zabierany był przez cesarzy na wojnę w charakterze sztandaru.

Wielokrotnie przebudowywany i powiększany, pałac Blacherneński stał się w końcu ulubioną rezydencją cesarza, zastępując stopniowo w tej funkcji obszerny zespół pałacowy zwany Wielkim Pałacem, położony w południowej części miasta, niedaleko hipodromu i kościoła Hagia Sophia. Choć w źródłach bizantyńskich i obcych zachowały się opisy pałacu Blacherneńskiego, są one zbyt skąpe, aby można było choćby w przybliżeniu zrekonstruować jego wygląd. Wiadomo, że w najstarszym założeniu znajdowały się sale biesiadne noszące nazwy związane z tematyką zdobiących je mozaik – Łowów, Oceanu i Dunaju. Za panowania cesarza z dynastii Komnenów: Aleksego I (1081–1118) i Manuela I (1143–1180), pałac został znacznie rozbudowany, wzbogacając się o nowe sale o niespotykanym przepychu. Na przybyściach z Zachodu ogromne wrażenie robiły rozświetlone licznymi oknami sale, marmurowe posadzki i wykładziny ścian robiące wrażenie wzorzystych dywanów, barwne mozaiki, dziedzińce otoczone cienistymi portykami i egzotyczne ogrody, w których dało się słyszeć szum wody płynącej strumykami i try-

skającej z fontann. W okresie tym pałac został silnie ufortyfikowany, tak że upodobnił się nieco do zamku. Tutaj cesarz Aleksy I Komnen przyjmował przywódców pierwszej wyprawy krzyżowej i gościł króla norweskiego Sigurda, tutaj też zwołał synod biskupów kościoła greckiego. Pałac Blachernański pozostał rezydencją cesarską również za panowania cesarzy z dynastii Paleologów, aż do upadku Konstantynopola w 1453 roku, kiedy to został doszczętnie ograbiony i popadł w ruinę.

Dzisiaj w miejscu zajmowanym niegdyś przez kompleks pałacu Blachernańskiego wznosi się zbudowany w XVI wieku meczet İvaz Efendi. Nie opodal jednak znajdują się ruiny dwóch wież i podziemne konstrukcje związane z zabudowaniami pałacu. Jedną z wież, tzw. Więzienie Anemasa, funkcjonowała jako więzienie, do którego w ostatnich wiekach istnienia cesarstwa wtrącano wysokich dostojników, a nawet zdetronizowanych cesarzy¹. Druga nazywana jest wieżą Izaaka Angelosa i zawdzięcza swą nazwę cesarzowi, który wznosił ją w końcu XII wieku. Jak się przypuszcza, mieściła ona prywatne apartamenty cesarskie. Z jej górnego poziomu rozpościerał się piękny widok na miasto, zatokę Złotego Rogu i tereny przylegające do murów miejskich. Cesarzowi niedługo jednak dane było cieszyć swe oczy widokiem błękitnych wód Złotego Rogu. Siedem lat po ukończeniu wieży został on uwięziony w Więzieniu Anemasa i oślepiony. Choć niebawem zasiadł ponownie na tronie, wraz ze swym synem Aleksym (IV) Angelosem, po kilkumiesięcznym panowaniu obaj zostali wtrąceni do Więzienia Anemasa, gdzie Aleksy IV został uduszony z rozkazu Aleksego V Murzuflosa. Ojciec zamordowanego cesarza zmarł kilka dni później ze zgrzyoty. Oczyma duszy widział nie tylko upadek swego rodu, ale również upadek Konstantynopola, który

cztery miesiące później miał stać się łupem zachodnich krzyżowców.

Pałac Blachernański był widownią dramatycznych wydarzeń, w które obfitowały dzieje bizantyńskiego imperium. Z balkonu jednego z gmachów pałacu Blachernańskiego cesarz Konstantyn IX Monomachos (1042–1055) przyglądał się wojskom oblegającego miasto Leona Tornikiosa, pretendenta do władzy cesarskiej. Kronikarz relacjonuje, że cesarz, ciężko chory na artretyzm, musiał znosić drwiny i zniewagi, jakie pod jego adresem wykrzykiwali żołnierze wrogiej armii. W swojej bezczelności posunęli się oni do tego, że utworzyli pod murami taneczny krąg, śpiewali i tańczyli, improwizując piosenki łączące autokratora. Cesarz znajdował się tak blisko oblegających, że strzała wypuszczona przez konnego łucznika zraniła cesarskiego lokaja, stojącego w pobliżu.

Tutaj też miała miejsce scena pożegnania ostatniego cesarza bizantyńskiego, Konstantyna XI Paleologa (1449–1453), w majową noc poprzedzającą zdobycie Konstantynopola przez Turków Osmańskich. Wtedy to, wracając z ostatniego nabożeństwa w kościele Hagia Sophia, cesarz zatrzymał się na krótko w pałacu Blachernańskim. Kronikarz Georgios Sfrantzes, towa-

rzyszący wówczas cesarzowi opowiada, że Konstantyn zgromadził wszystkich domowników i pożegnał się z każdym z nich z osobna, prosząc przy tym o wybaczenie przewin, jakich dopuścił się wobec nich. Następnie opuścił pałac i konno udał się do bramy Kaligaria. Tam wszedł na jedną z wież, skąd widział ogniska i słyszał odgłosy dochodzące z obozu Turków przygotowujących się do ostatecznego szturmu mającego nastąpić o świcie. Czcigodny kronikarz czekał na niego przy bramie. Cesarz wrócił po godzinie i dosiadł konia. Sfrantzes pożegnał cesarza po raz ostatni, patrząc, jak ten udaje się na swój posterunek, w kierunku bramy Św. Romana, gdzie następnego dnia miał zginąć, walcząc jak zwykły żołnierz. Jego ciała nigdy nie odnaleziono, choć niektórzy utrzymywali, że rozpoznano je wśród stosu trupów po skarpetach i nagolennikach ozdobionych cesarskim orłem. Opowiada, że dwaj tureccy żołnierze przynieśli sultanowi głowę, w której rozpoznano głowę Konstantyna. Sultan miał ją potem wysłać do wielkich stolic świata islamu. ❖

¹ Według opinii niektórych badaczy, „Więzienie Anemasa” należy lokalizować w innej z wież, znajdującej się bliżej Złotego Rogu. Nazwa stosowana już w czasach bizantyńskich, pochodzi od imienia pierwszego więźnia, który tu trafił, Michała Anemasa, uczestnika spisku skierowanego przeciw cesarzowi Aleksemu I Komnenowi (1081–1118).

► Tekfur Sarayı, „Pałac Władcy”, zwany też czasem „Pałacem Porfirogenety”. Ruiny tego pałacu mogą dać pewne pojęcie o wyglądzie budowli składających się na pałac Blachernański. Zbudowany w drugiej połowie XIII w. bądź na początku XIV wieku, był przypuszczalnie jedną z rezydencji cesarskich w dwóch ostatnich wiekach istnienia cesarstwa bizantyńskiego, związaną zapewne z pobliskim pałacem Blachernańskim (wg H. Barth, Constantinople, Paris 1906), repr. M. Dąbski.

summary

page **3** *The Collection of the Polish Institute in Beirut*

The collection of the former Polish Institute of St. Joseph's University Oriental Library in Beirut was transferred to Poland. It comprises books, magazines and photographs documenting the achievements of Polish culture and also the destructive activities of the occupying power in Poland during World War II.

page **4** *The Statue of Aleksander Brzostowski in Chalons en Champagne*

There are two reasons one should make a stop in Chalons en Champagne: i.e. the open parts of the 12th century cloister in Notre-Dame en Vaux and the graveyard statue of Aleksander Brzostowski, Count and Senator to the Constitution Sejm (Parliament), who died in 1820.

page **6** *St. Laurence's Altar in Malbork – a Work of the Elbląg Workshop*

St. Laurence's Altar in Malbork, from which the sculpture of St. Dorothy was stolen, is in urgent need of restoration. It is a work from the early 16th century.

page **8** *The Pawlikowskis' Art Collection in Medyka*

Medyka is a border crossing station between Poland and Ukraine. Before World War II it was the location of the Pawlikowski family palace whose owners collected many valuable works of art. Medyka fell into the hands of the Red Army. The collection was plundered, so that only few valuables were saved. The palace was destroyed.

page **11** *St. Jura's United Church Lviev Cathedral*

An account of the history of St. Jura's United Church Lviev Cathedral.

page **14** *Wartime Losses (1939–1945) Goldsmithery*

page **15** *The Blue Shield Programme*

The article is devoted to the protection of those areas of cultural property included in the Blue Shield programme, which were approved in 1966 by four international organisations responsible for the restoration of movable and immovable cultural property.

page **16** *Catalogue of Losses*

page **20** *A Portal, a Column, a Sculpture, a Lawn for Sale*

The article is devoted to the theft of architectural elements, the deserted historic buildings. It underlines the necessity of protecting them.

page **22** *19th century Railings of Warsaw Palaces, Statues and Municipal Parks*

The 1890s saw the flourishing of metal artefacts. Cast iron railings, gates, wells became typical of this period. Many of these work are still extant.

page **24** *A Mazurian Cottage*

The article gives a presentation of wooden architecture in the Mazury Province over several centuries. The author points out the distinguishing features of the wooden constructions in that region.

page **26** *A Saved Collection*

Henryk Poddebski was an outstanding Polish photographer documenting mainly Polish architecture. He also took portrait photos of peasants from Polish villages. He was murdered by the Nazis in 1944, or at the beginning of 1945. Some of his works are still extant.

page **28** *Theft from the Southern Museum in Biała Podlaska*

Theft at the Southern Museum in Biała Podlaska. A description of the theft at the Southern Podlasie Museum in Biała Podlaska. In spite of the security system, the burglars managed to get inside through a blind wall and part of the roof. The silenced alarm system allowed the thieves to take valuable works of art. Some of the museum's collection was returned thanks to the efficiency of the police.

page **30** *The Blakhernai Palace in Constantinople*

Today in place of the Blakhernai Palaces built in the times of the Emperor Anastasius (491–518 A.D.) rises the Ovaz Efendi Mosque built in the 16th century, but some remains of the old palace are still extant.

Szukaj nas w Internecie: www.icons.pl

**SERWIS
ZRABOWANYCH
DZIEŁ SZTUKI**

Cenne
Bezcenie
Utracone

Katalog